

Bécs fölött a Hargitát...

■ Már Debrecenben közelében jártak, amikor rájött, hogy úgy jött át az egész országon, hogy nem emlékszik semmire sem. Először megdöbbsent a saját érzéketlenségén, aztán rádöbbsent, az úton végig havazott. Hordta a szél a havat. Vagy tejfehér köd ült meg a tájat. A Duna–Tisza közén valósággal folyékonyvá vált, ráhasalt, ráfeküdt a földre, hömpölygött, nyújtózkodott elterülve, beláthatatlanul. S ha néha-néha fel is villant a felhők foszlányai között a nap, csak a zúzmarát virágzó út menti fákat látta, amelyek úgy néztek ki, mint egy-egy csodás menyasszonycsokor. De rájött arra is, ha talán belátható lett volna a táj, akkor se figyelt volna a szembefutó vagy az autó mellett elmaradó tájra. Hol éppen Bécsben volt, hol odahaza a szülőfalujában. A kocsiban szétáradó zene kikapcsolta a kinti világot, a külső történések másodlagosak lettek, s csak akkor figyelt fel arra is, hogy ebédidő van, amikor az előttük haladó te-repjáró, amelyben a „transzport” vezetői ültek, egy vendéglőt meg pihenőhelyet jelző megállónál, jelezni kezdtek, majd letértek az útról.

– Lazítunk – mondta a sofőr, aki egyébként szinte az egész úton hallgatott.

– Ebéd – mondták a kiskocsiban ülők is, akik már érkezésükkor az autóból kiszállva, nyújtózkodva ropogtatták a csontjaikat.

Arra gondoltunk – mondta Wilhelm Smith, a transzport vezetője, hogy itt, Magyarországon még ebédelünk. Aztán Kolozsváron vagy Marosvásárhelyen éjszakázunk.

Az autóból térképet vett elő, majd miközben kibontotta, szétnyitotta, rákérdezett, helyesen ítélte-e meg a még megtehető távolságot. A terv, mint kiderült, az volt, hogy bárhol alszanak is, onnan hajnalban indulnak, lerakodnak, s a nagy kocsit indul is vissza rögtön.

– Nagyon drága a bérlés – fűzte hozzá magyarázatként. – Önt Franz hazaviszi rögtön a falujába, hogy találkozhasson a szüleivel, mi lerakodunk, s elrendezzük a formáságokat.

– Gondolom, van, aki tud németül.

– Valószínű – mondta, bár nem volt meggyőződve róla.

Az autótér sofőrje, mint utóbb kiderült, meg volt győződve, hogy ő román. Később, amikor rájött, hogy ez a feltételezése dugába dőlt, ahogy történni szokott, épp az ellenkezőjétől döbbsent meg. És jött az örökös értetlenkedés: – Mit keres egy magyar Romániában? – Az ő meggyőződése és értelmezése szerint Románia azért Románia, mert románok lakják. Magyarországot meg a magyarok. – Ilyen egyszerű ez – mondta – s a logikája csodálatos teljesítményétől elájulva, elégedetten felnevetett. – Vagy nem?

– Ilyen egyszerű – válaszolta Csapó, mert nem akart elmerülni a történelem kihívásaiban.

Aztán amikor a sofőr később megtudta, hogy mégsem: – Hogy kerültek oda? – döbbsent meg. – Vendégmunkások voltak a szülei?

– Nem.

– Hát akkor?

Aztán, miután megbeszélték a lehetetlent is, már csak akkor döbbsent meg, amikor a román határhoz közeledve Günther Hans – mert az ebédnél bemutatkozott – azt kérdezte: – Mikor volt utoljára otthon?

– Tizenöt éve – válaszolta Csapó.

Günther Hans elengedte még a kormányt is a csodálkozástól.

– Tizenöt éve nem volt otthon?

– Nem.

– De hát miért?

– Mert nem lehetett. Nem hivatalosan jöttem el. Elítéltek határsértésért, s valószínű, hogy az ítélet még ma is érvényben van. Nem mehettem haza.

– Szökött?

– Szöktem.

– Hol?

– Át a Dunán.

– Csónakkal?

– Nem.

– Átúsztá a Dunát? – álmélkodott.

– Igen.

– És most?

– Kipróbáljuk – mondta.

Günther Hans kétszer-háromszor is rajtafelejtette a szemét, megcsóválta a fejét is, aztán elmutatott előre, ahol a távolból már homályosan látszott a határ. A határ s a vám.

– Az Románia – mondta, majd hozzáfűzte –, most mit érez?

Fúj a szél, sodorta a havat. Talán a hegyek közelségétől is, itt már felszállt a köd. Csak a szél megtorpanó vagy fokozódó erőssége érződött, az is csak akkor, ha egy-egy nagy kocsi ritkán szembejött velük. Mert ritkán jöttek szemből kocsik. Mintha nem is a határ közelében jártak volna. Mintha megállt volna az élet a határon túl.

A határátkelő teljesen üres volt. Csak egy-két határőr és vámos lézengett az épületek s az ellenőrzőpontok között. Kietlen, otthontalan volt minden. S hogy mit érzett? Az első és egyetlen dolog, amit ebben a pillanatban érzett, a nyugtalansága volt. Az, hogy vajon mi fog történni a határon. Jelent-e valamit még a neve? A kérdés egyébként összetett érzést és emlékeket riasztott. Viszont ahogy túl voltak a felületes ellenőrzésen – a határőr csak rápillantott az osztrák számtáblára, aztán intett is –, rögtön az első szökésének az emléke jutott eszébe. A verések. Majd hogy valamikor meg sem lehetett útlevel nélkül közelíteni a határt. A naphosszat tartó várakozások. A megszegyenítések és megalázások. A hatalom által hivatalosan gerjesztett, betanított gyűlölet. A kisebbségi lét minden nyomorúsága, nyavalyája. Hisz a gyűlöleten kívül lehet-e, lehetne-e más érzés benne? Lehet-e szeretni azt az embert, aki gyűlöli vagy veri a másikat? Aki megalázza. Lehet-e szeretni egy olyan országot, ahol állampolitikai rangra emelték a gyűlöletkeltést? A megfélemlítést és a tiltást. A besúgást és árulást. Tiltólistára tették a magyar szót. A helységnevek magyar használatát! A feliratokat a kisebbségek nyelvén. És most már valósággal záporoztak, megrohanták őt is a kérdések. Régiek és újak. A régiek, amelyek már, még odahaza az indulás előtt foglalkoztatták. Hogy hogyan és miként nézze azt, amit lát. A sértett, megalázott ember megvetésével vagy együttérzéssel? Kárörömmel vagy sajnálkozó együttérzéssel? Olyan ember szemével-e, aki idegenként látja a világot, hisz tizenöt éve él egy másik országban, vagy magyarként? Ha magyarként pedig: milyen magyarként? Akit megaláztak, elüldöztek a szülőföldjéről, vagy egy olyan *emberként*, aki hazatér? Akinek, bármi történt is, bárhogyan is van, volt s lesz, szülőföldjét rejti ez az ország. A szülőországa ez az ország. Még ha nem is volt soha gondos és törődő hazája. A megtartó emlékei kódán át nézzene rá vagy a hajdani verések által felkavart, felforróso-

dó gyűlölet fátyolán át? A megkésett fejlődését, a többszázados szegénységet lássa-e lépten-nyomon, amellyel majd találkozik, mert a nemzedékek értékeremtő munkáját elrabolta az évszázadokon át a pusztító török és tatár, vagy a szegénység jósa-geremtő, közösségformáló erejét? A közösség egymásba fonódó hitét. Megtartó szépségét. És hát, igen, a mellette ülő sofőr szemével lásson-e, és szégyenkezzen, vagy a sajátjával? Amely, mindenek ellenére, hajlandó a megbocsátásra?

S mert még mindig nem válaszolt a sofőr kérdésére, vontatottan megszólalt:

– Magam sem tudom.

Günther Hans, aki talán már el is felejtette a kérdést, vagy egyáltalán már a göd-
rökkel tarkított útra figyelt, ránézett, de nem mondott semmit. Talán nem akarta új-
ra kellemetlen helyzetbe hozni magát? Csapó azonban most már, mintha nem is vár-
na egy újabb kérdésre, folytatta:

– Az ember életét a megélt élete teszi teljessé. A vágyainak a valósággal való
szembesítése. Aki kockáztat, az akkor még nem ismeri a sors választát. Viszont való-
színűleg jobban fél attól a bajtól, amelyet el akar hagyni, mint attól az ismeretlentől,
ami valahol, bárhol, várhat rá.

Az esküvőjük, amit a barátaikkal megélték, nemcsak lezárt egy korszakot, meg-
nyitott egy újat is. Csapó András, amikor az esküvő utáni reggelen, kissé másnapo-
san megébredt, az első gondolata az volt: – No, lássuk, uramisten, mit kezdesz ve-
lem. Itt fekszem egy bérház lakássá alakított pincéjében, az osztrák állam elengedte
a kezem, most mi lesz velem? Aztán Eszter halk moccanásait hallva rögtön javított
is. Velünk. És számba vette a lehetőségeit. Számba vette a nagy semmit. Ott feküdt
Bécs egyik külvárosi negyedében egy másfél szobás pincelakásban, egy, az ablak
alatt nyújtózkodó ágyban, ahová belátszott a járókelők felvillanó bokája naphosszat.
Női és férficipők, női és férfilábak vonultak a vasrács által lezárt ablaknyílásban, so-
ha nem lehetett látni egy arcot, tekintetet sem, csak cipőt és cipőt. Kifényesített vagy
sáros cipőt. Félretaposott sarkú, hegyes vagy szögletes orrú cipőket. Magas sarkú női
vagy lapos sarkú férficipőt. Csatos vagy fűzős cipőt. Magas szárú vagy nyitott sarkú
cipőt. Harisnyás vagy pantallós lábakat. Kipp-kopp jöttek-mentek a cipők. Kipp-
kopp hallatszott a cipők koppanása. Kora reggeltől késő estig. Csak a villamos vagy
az autók zaja nyomta el a cipők énekét. Hangját. Morcos férfiasságát. Öreges csoszog-
gását. A női léptek fiatalos ritmusát. Csodáját! És tudta, egy hónapra ki van fizetve
a lakbér. Ami különben egyenlő volt az általa egy hónap alatt megkeresett fizetés há-
romnegyedével. És nem volt a lakásban hűtő. Mosógép. Csak egy kiöregedett aragáz-
kályha unatkozott a sarokban. Egy asztal, két székkal. Néhány tányér, csupor és evő-
eszköz. Fazék és lábas. Igen, a nősüléssel és a tábor által bérelt panzió felmondásá-
val Csapó váratlanul szembekerült azzal a ténnyel, hogy ő egy kimondott szabad em-
ber. Annyira szabad, hogy ettől a pillanattól, ha nincs munkája, éhen is halhat. Ké-
regethet, vagy akár koldulhat. Öngyilkos lehet. Ha dolgozik, lesz pénze, ha nem,
ácsingózhat az utcán. Énekelhet a katedrális előtt, vagy akár kalapozhat is. Amíg az
erkölcs és a fennálló törvények keretei közt cselekszik, fejre is állhat. De ha vééczni
akar, fizetnie kell. Ha valamit vásárol, szintén. Ha lakni akar, a lakásbérléséhez pénz
kell. Ha enni akar, pénz nélkül nem kap semmit. Ha fizet, és van ágya, akkor akár
hason fekve is gondolkodhat az élet s a szabadság szépségén. Örömein. Nehézsége-
in. Filozofálhat. Ő a világ legszabadabb embere, szabadságát nem korlátozza semmi.
Ahogy a gondolata szabadságát sem. Bármire gondolhat, semmi nem tiltott. Ha ma-
dár lenne, repülhetne. Ujjonghat is, éhesen, de hallgathat is. Lophatna vagy akár ra-
bolhatna is. A szabadsága azt jelenti, amíg el nem fogják, és el nem ítélik, megtehet
bármit. Nem milliomos, akinek a szabadsága önmagában érték. Tudja és megtanulta
már azt is, hogy a hátréből észrevétlen a törvény, és a pénz szabályoz mindent. Ha

van pénze, bárhová elmehet. Beléphet. Kiléphet. Moziba, színházba, múzeumba, vendéglőbe járhat. Ha nincs, ülhet egy padon a parkban. Ha eszik, nem éhes. Ha nem éhes, megéllheti a jóllakottság boldogságát. Bár sejtette, tudta azt is, a jóllakottság boldogságát akkor élheti meg igazán, ha pár napig éheznek. Csak akkor tapasztalja meg a tenyérbe hulló morzsa örömet. És tudta azt is, hogy az ismerősei közül, akiket megismert, élhetnek akár egy évtizede is Bécsben, még senki nem járt a Bécsi Operában.

Persze az igazság az, hogy a nősülése előtt is szabad volt. A szabadság lehetősége ott volt a kutyasétáltatásban és a kerti munkában. Maga választhatta meg a lehetséges útirányon belül a távolságot. Amennyit megtesz vagy meg akar tenni kutyasétáltatás közben. A kertben, hogy a metszőollóval melyik fa- vagy rózsáát vágja le. A kutyafajtát. Pitbullt például sosem sétáltatott. Azt nem vállalta soha. A buldog nyálas pofája, lecsüngő szájrémje utálatot, borzalmat, undort, iszonyatot váltott ki belőle. Valószínűleg ő is a kutyából. Valahányszor csak találkozott eggyel-eggyel, tudta, kölcsönösen utálhatják egymást. De az is lehet, mert a kutya néha vicserít, morgott is, hogy az jobban utálta őt. A kutya tekintetével figyelte az arca rezdüléseit, s a szemvillanásából tudta, hogy ő, az ember, mennyire szereti vagy nem szereti. Érezte mindezt a férfi testéből áradó szagokból is. Ismerte a szeretet kisugárzását, az arc fintorait. A félelmet vagy a félelem irtózatát. Ahogy az ember is! Éppen ezért Csapó András is élt a szabadság, vagyis a választás lehetőségével, csak kimondott kecses és elegáns, szemrevaló fajokat sétáltatott. Agarát. Pulit. Vizslát. Vöröset, fehérét vagy feketét. Ilyenkor elégedett volt. A lelke mélyén önelégülten mosolygott. A magyar vizsla álmodozó, hűséges vagy néha szomorú szeme valósággal megbabonázta. Azt is mondhatnám, szerették egymást. Tisztelték. És ezt éreztették is egymással. A kutya hűséges szeme, szemének álmodozó szomorúsága ezernyi kérdést vetett fel benne. Köztük azt is, netán a kutya is tudja, hogy „magyar”. Magyar vizsla. És azért szomorú? Szóval Csapó András választott, és ő maga is választott volt. Viszont a szabadság lehetősége mellett is, hogy jobbra, balra, lefele vagy felfele indul-e el, az útirány, városrészekről, utcáktól függően, többnyire adott volt. A házhoz közeli parkok, sétányok, bokrok voltak a kutyasétáltatás ideális helyei. Ha a kutya csak kisdolgot végzett, ő csak szemérmesen: – hát tehetek róla én? – félrenézett. Lazábbra eresztette a pórázt. Viszont ha a kutya nagydolgot végzett, akkor bárhol is volt, már az esemény pillanatában, tehát azonnal, mielőtt bárki is figyelmeztette volna, elegánsan a zsebébe nyúlt, és két ujjal előhúzta az erre a célra előkészített, magával hozott kesztyűt. Tasakot. Hogy lássák, készenlétben áll. És könnyed, ha nem is örömteli, de kecses mozdulatokkal, „nem én szedem, az csak látszat”, összeszedte az ürüléket. Nem gondolt a székelési szabadságjogokra. Bár az is igaz, néha-néha megpróbált úgy tenni, mintha nem is az történne, ami. Ilyenkor, a történet után szintén egy elegáns mozdulattal, vagyis rúgással, eltávolította a kutyaszart. Be a sövény vagy bokrok mögé. Kiderült azonban, hogy vagy a sövény mögött állt éppen valaki, vagy az, hogy a néptelen utcának is szeme van. A függönyök, kerítések mögött szorgos, szolgálatos szemek figyelik, lesik minden mozdulatát. A hozzáállását. A tevékenységét. Megszólítják, megfenyegetik. Rákérdeznek, hogy ismeri-e a kutyasétáltatás szabályait. Milyen náció? Ahonnan jött, nem tanulta meg, hogyan kell kutyát sétáltatni? Ennyire érzéketlen, elmaradott és tudatlan? Sőt az elején, egy alkalommal megtörtént az is, hogy amikor szerinte egy észrevétlen mozdulattal, mintha csak aranyat, ezüstöt, elejtett tárgyat, római érmét piszkálgatna ki a cipő orrával a földből, berúgta a megtörtént dolog tanúságát a bokorba, amikor hazaérkezett, özvegy Braunné, a hajdani pesti úrhölgy azzal fogadta:

– Mondja, Csapó úr – megropogtatva az urat – , mi is történt a sétaúton?

– Kezét csókolom, nagyságos asszony, semmi – mondta nyugodtan, mert fel sem tettezte, hogy telefon is van a világon, és a kutyát is ismerhetik. – Minden rendben volt, elvégezte minden baját a kis okos?

– Az aranyoska?

Az aranyoska valóban aranyos, kis fehér puli volt, mosolygós szemekkel a hosszú szőrök között, piros masnival a nyakán.

– Hogyne, persze.

– És mi történt az eredménnyel? – kérdezte mosolygósan, de sokat sejtetően, titkot tudón s a fölényét fitogtatva az öreg hölgy.

Még ekkor sem kapcsolt. A tudatában vagy a képzeletében talán kikapcsolt valami, talán nem működött rendesen az agya, bár már sejthette, tudhatta volna a nő, vagyis az öreg hölgy hanghordozásából is, de a modern civilizációs eszközök léte, a telefonálás lehetősége valahogy nem jutott el a tudatáig. Nem és nem.

– Ami szokott, asszonyom. Rögtön, ahogy megbeszéltük, eltávolítottam. Fölszedtem, s a legközelebbi kukába dobtam.

– Ez jó! Nagyon jó! Ez egyenesen kitűnő. A kukába vele! – kedélyeskedett, és szinte pattintott is vidáman az ujjaival özvegy Braun Sándorné, miközben az ölébe vette Sárát. – Így van rendjén. Ugye drágám? A bácsikának az a dolga, hogy eltakarítsa a szégyenedet.

Majd az arca elkomorult, valósággal elsötétült, felhős lett:

– Csak nem ez történt, Csapó úr! – mondta szomorúan. – Ön berúgta a történetet a bokrok közé! Bizony! És nem ezért fizetem, Csapó úrrr! Nem.

Özvegy Braun Sándorné elszomorodott, valósággal megszenesedett az arca, elkedvetlenedett: – Igaz, Sára?

És mélységes fájdalom áradt szét az arcán:

– Szeret téged valaki is, rajtam kívül? Törődnek veled? Hogy a léted értelme az én létem, felfogják ezt?

A szeretet s a szenvedés kiült az arcára, mint akinek nagy és megbocsáthatatlan, világraszóló bánata van.

– Nem. Nem fogják fel, bárhogy is hangsúlyozom. Nem és nem! Rögtön telefonált Zinglerné, akit egyébként úgy utálok, mint ennek a kis aranyosnak a természetét. Ahogy megtörtént, azonnal, Csapó úr! Maga nem látja, mert nem láthat be a függöny mögé Csapó úr, nem ismeri az utca szokásait se, de én ismerem és tudom. Még csak nem is sejttem, tudom. Ott leselkedik egész nap a függöny mögött, nézi az utca életét, s ha valaki visszaél a közerkölccsel, rögtön feljelent. Még szerencse, hogy ide telefonált. Mődfelett szereti gyakorolni a polgárjogait.

Mit mondhatott erre? Elszégyellte magát, hallgatott. Ráadásul, szinte öntudatlanul, elkövette a legnagyobb hibát, amit egy megtévedt és hibát hibára halmozó ember, a tettes, elkövethet. Szinte automatikusan, árulkodóan, rögtön lenézett a cipőjére, hogy látszik-e rajta valami. Maradt-e úgymond valami nyom vagy egyfajta árulkodó jel, ami bizonyossá teszi a bizonytalant?

– Nézze, Csapó úr – mondta özvegy Braun Sándorné, aki rögtön észrevette a pillantását: – Én nem szeretném, hogyha ez máskor is megismétlődne. Nem szeretném, ha valaki is még egyszer rám telefonálna. Főleg ez a nyavalyás Zinglerné, érti! Aki egy primitív, rossz kurva volt, már megbocsásson a durva szóhasználatért, egyébként. A cipőm orráig sem ér fel.